การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง[1]

Development of Participatory Waste Management Model for Community: A Case Study of Lai Hin Subdistrict Municipality Ko Kha District, Lampang Province[1]

นิตยา มูลปินใจ[2]
Nittaya Munpinchai[2]

Received: 15 เมษายน 2565 **Revised:** 1 มิถุนายน 2565 **Accepted:** 2 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกในการจัดการขยะ และเพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนต้นแบบที่ช่วยลดปริมาณขยะใน การจัดเก็บขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง กลุ่มประชากรในการศึกษา ได้แก่ ประชาชน ตัวแทนชุมชน กลุ่มองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะใน เขตเทศบาลตำบลไหล่หิน จังหวัดลำปาง ซึ่งรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ โดยใช้กระบวนการเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การร่วมศึกษาปัญหา การวางแผนปฏิบัติงานวิจัย การติดตามตรวจสอบปรับปรุง และการสรุปผลการวิจัย โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์กลุ่มประชากร ผลการวิจัยพบว่า

---

[1] บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย ภายใต้โครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.); This Article is presented as a part of research of Development of participatory waste management model for community: A Case study of Lai Hin Subdistrict Municipality Ko Kha District, Lampang Province. Scholarship supported by Thai Health Promotion Foundation.
[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสำหรับชาวต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง; Assistant Professor. Dr., Program in Communicative Thai for Foreigners, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University, Thailand; e-mail: thaibis2519@gmail.com

รูปแบบเสริมสร้างประบวนการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกในการจัดการขยะของชุมชน ได้รูปแบบการจัดการขยะ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการจัดอบรมเกี่ยวกับการกำจัดขยะ และการตั้งธนาคารขยะ

ส่วนรูปแบบรูปแบบกิจกรรมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนต้นแบบที่ช่วยลดปริมาณขยะใน การจัดเก็บขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน พบว่า การตั้งธนาคารขยะจะช่วยลดปริมาณขยะและภาระการจัดการขยะของเทศบาล รวมถึงเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดในชุมชน

คำสำคัญ : การจัดการขยะ, การพัฒนารูปแบบ, การมีส่วนร่วม, เทศบาลตำบลไหล่หิน

ABASTRACT

This research aimed at studying patterns of promotion for participation and consciousness for waste management and for developing activities to manage waste with participation from the model community to decrease the amount of waste for management by Lai Hin municipality. Data for analysis came from purposive sampling. Population was people, community representatives, group of organization in governmental sector taking responsibility in waste management in Lai Hin municipality, Lampang Province. This was qualitative research utilizing participatory action research (PAR) that was a process of studying problem, planning, monitoring– checking and summarizing. Research tools were questionnaire, and group interview. The results found that:

The patterns of promotion for participation and consciousness for waste management by Lai Hin municipality had 2 patterns which were training course and waste bank. The patterns for running activities about waste management with participation of community model for decreasing amount of waste by Lai Hin municipality found that the waste bank reduced the waste amount and burden of management for municipality, and it made participation process for community.

KEYWORDS: Waste management, Developing activities, Participation, Lai Hin subdistrict municipality

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ขยะมูลฝอยในประเทศไทย นับเป็นปัญหาที่สำคัญทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ เป็นวาระแห่งชาติที่ทุกภาคส่วนของประเทศต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเป็นการเร่งด่วน และต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ครบถ้วน ตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง จากข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยที่ผ่านมา พบว่า แนวโน้มของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นในทุกปี ซึ่งหากพิจารณาถึงอัตราการเกิดขยะมูลฝอยของประเทศก็มีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น จากข้อมูลการสำรวจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศไทย โดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคและสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด พบว่าในปี พ.ศ. 2559 พบว่ามีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นของประเทศไทย 27.06 ล้านตัน ซึ่งคิดเป็นอัตราการเกิดขยะมูลฝอย 1.14 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2559: 4) เมื่อเปรียบเทียบในปี พ.ศ. 2560 พบว่าปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น 27.37 ล้านตัน ซึ่งคิดเป็นอันตราการเกิดขยะมูลฝอย 1.13 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2560: 4) จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าปริมาณขยะมูลฝอยในประเทศไทยเพิ่มขึ้นทุกปี ปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยจึงเป็นวาระแห่งชาติที่ทุกภาคส่วนของประเทศต้องให้ความสำคัญ

จังหวัดลำปาง เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีเนื้อที่ประมาณ 12,533.961 ตารางกิโลเมตร ใหญ่เป็นอันดับ 5 ของภาคเหนือ รองจากจังหวัดเชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ สถานการณ์ด้านปัญหาขยะของจังหวัดลำปางในปัจจุบันถือเป็นจังหวัดที่มีวิกฤตด้านขยะมูลฝอยตกค้างเป็นลำดับที่ 41 ของประเทศไทย โดยมีปริมาณขยะสะสมตกค้างถึง 43,317 ตัน รวมถึงมีคะแนนจังหวัดที่มีวิกฤตปัญหาด้าน การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอยู่ในลำดับที่ 47 ของประเทศไทย (กรมควบคุมมลพิษ, 2561: 29 – 36)

เทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นหน่วยงานราชการบริหารส่วนท้องถิ่น มีพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบทั้งหมด 138 ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเข้าซ้อน หมู่ที่ 2 บ้านไหล่หิน หมู่ที่ 3 บ้านแม่ฮวก หมู่ที่ 4 บ้านมะกอก–นาบัว หมู่ที่ 5 บ้านกิ่ว และหมู่ที่ 6 บ้านไหล่หินตะวันตก ซึ่งมีแผนการดำเนินงานด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการส่งเสริมประชาชนให้คัดขยะ ลดโลกร้อนและจัดหาสถานที่ทิ้งขยะ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อลดปริมาณขยะและน้ำเน่าเสียจากครัวเรือน ทั้งนี้มีการจัดเก็บขยะในแต่ละหมู่บ้านมีตารางกำหนดที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามแม้ทางหน่วยงานเทศบาลตำบลจะดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะ เช่น โครงการอบรมพนักงานด้านการจัดเก็บขยะ โครงการบริหารจัดการขยะ การจัดซื้อถังขยะใหม่ โครงการบริหารจัดการขยะอย่างเป็นระบบ เป็นต้น หรือ

การมีพื้นที่จัดไว้เพื่อรองรับขยะ แต่ไม่เพียงพอกับปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากไม่มีการคัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้ง เฉพาะในปี 2560 เทศบาลตำบลไหล่หินมีปริมาณขยะตกค้าง 108 ตัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2561: 504) ขณะที่เทศบาลตำบลไหล่หินจัดการขยะโดยฝังกลบในพื้นที่ทิ้งขยะแห่งเดียว คือ บ่อกำจัดขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน โดยมีพื้นที่ 7 ไร่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนแม่ฮวก หมู่ที่ 3 ซึ่งบ่อทิ้งขยะดังกล่าวพื้นที่บ่อที่ขยะมีอยู่จำกัดและใกล้เต็มความจุ จึงจำเป็นต้องหาพื้นที่ฝังกลบบ่อใหม่เพื่อรองรับจำนวนขยะ ที่เพิ่มขึ้น (งานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, 2563ข: 6) จากข้อมูลการสำรวจข้อมูลและคัดแยกขยะองค์ประกอบขยะ 6 ชุมชนของเทศบาลตำบลไหล่หินร่วมกับสำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลำปาง พบว่าการจัดเก็บขยะส่วนหนึ่งได้ส่งไปกำจัดที่ศูนย์กำจัดขยะจังหวัดลำปาง ซึ่งมีค่ากำจัดขยะแพงและเป็นการแก้ปัญหาปลายเหตุ (งานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, 2563ก: 20) ประกอบกับประชาชนบางส่วนยังขาดจิตสำนึกในการทิ้งขยะ การจัดการขยะหรือการคัดแยกขยะก่อนทิ้งโดยเฉพาะคนในชุมชนที่ถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการป้องกันปัญหาขยะในอนาคต

ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกอย่างมีวิจารณญาณของประชาชน ในการปรับปรุงสภาวะความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต มุ่งเน้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับประเด็นปัญหา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย พัฒนาศักยภาพที่มีอยู่แล้วให้เพิ่มขึ้นจนสามารถที่จะสร้างความรู้ในการแก้ปัญหา พัฒนาชุมชนโดยนักวิจัยจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและการปฏิบัติได้อย่างถาวร (อุทัยทิพย์ เจี่ยวิวรรธน์กุล, 2553: 17) ในประเด็นปัญหาขยะที่เกิดขึ้นของเทศบาลตำบลไหล่หิน การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับปัญหาที่เกิดขึ้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้กระตุ้นให้ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลไหล่หินมีส่วนร่วมกันสังเกตสะท้อนคิด วางแผนการปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาขยะในเขตเทศบาล

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะเลือกศึกษากรณีของเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งกำลังประสบกับปัญหาการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะมูลฝอยเพื่อพัฒนารูปแบบและเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกในการจัดการขยะของชุมชนภายในเทศบาลตำบลไหล่หิน และเพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนต้นแบบที่ช่วยลดปริมาณขยะในการจัดเก็บขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน เพื่อให้

ได้มาซึ่งรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลไหล่หิน ซึ่งถือเป็นแนวทางหนึ่งที่สอดคล้องกับแผนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัดลำปาง โดยส่งเสริมสนับสนุนการรจัดการของเสียในชุมชนและสถานศึกษาเป็นศูนย์ (Zero Waste) ส่งเสริมทุกภาคส่วนในการวินัยและปลุกจิตสำนึกเพื่อการจัดการขยะอย่างยั่งยืน โดยมีมาตรการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เสริมสร้างจิตสำนึกด้านการจัดการ ขยะมูลฝอย ของเสียอันตรายและมูลฝอยติดเชื้อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบและเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกในการจัดการขยะของชุมชนภายในเทศบาลตำบลไหล่หิน

2. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนต้นแบบที่ช่วยลดปริมาณขยะในการจัดเก็บขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบและในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนต้นแบบด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่

กลุ่มที่ 1 คือ ประชาชนในชุมชนภายในเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำนวน 20 คน

กลุ่มที่ 2 คือ ตัวแทนชุมชน กลุ่มองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในเขตเทศบาลตำบลไหล่หิน จังหวัดลำปาง จำนวน 20 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่เทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง” มุ่งศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบและเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกในการจัดการขยะของชุมชนภายในเทศบาลตำบลไหล่หิน และเพื่อให้เกิดกิจกรรมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนต้นแบบที่ช่วยลดปริมาณขยะและภาระการจัดเก็บขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 40 คน ได้แก่

กลุ่มที่ 1 คือ ประชาชนในชุมชนภายในเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำนวน 20 คน

กลุ่มที่ 2 คือ ตัวแทนชุมชน จำนวน 3 คน ผู้นำกลุ่มองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ ในเขตเทศบาลตำบลไหล่หิน ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลตำบลไหล่หิน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องกับงานด้านสิ่งแวดล้อมเทศบาล ตำบลไหล่หิน จำนวน 4 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามการพัฒนารูปบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน และแบบสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล “การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง” ได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการวิจัยแยกตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อพัฒนารูปแบบและเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกในการจัดการขยะของชุมชนภายในเทศบาลตำบลไหล่หิน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาข้อมูล เอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อศึกษาเกี่ยวกับปัญหาขยะในเขตเทศบาลตำบลไหล่หิน

2) จัดเวทีระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 40 คน เพื่อศึกษาบริบท พื้นที่ชุมชนและ ความต้องการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยว

รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างจิตสำนึกในการจัดการขยะของชุมชนภายในเทศบาลตำบลไหล่หิน

3) การสัมภาษณ์ (Interview) จากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 40 คน ได้แก่ ประชาชนในชุมชนภายในเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำนวน 20 คน ตัวแทนชุมชน จำนวน 3 คน ผู้นำกลุ่มองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในเขตเทศบาลตำบลไหล่หิน ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลตำบลไหล่หิน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องกับงานด้านสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลไหล่หิน จำนวน 4 คน

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนต้นแบบ ที่ช่วยลดปริมาณขยะในการจัดเก็บขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยใช้กระบวนการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีขั้นตอนดังนี้

1) วางแผน โดยมีการเตรียมความพร้อมร่วมกับชุมชน ประชาชนชน ผู้นำองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับ การจัดขยะ เพื่อวิเคราะห์ชุมชน และพัฒนารูปแบบกิจกรรมการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน

2) การดำเนินการ โดยมีกลไกคือการจัดเวทีชุมชน ที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย ประชาชนในชุมชนภายในเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำนวน 20 คน ตัวแทนชุมชน จำนวน 3 คน ผู้นำกลุ่มองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในเขตเทศบาลตำบลไหล่หิน ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลตำบลไหล่หิน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องกับงานด้านสิ่งแวดล้อมเทศบาล ตำบลไหล่หิน จำนวน 4 คน

3) การสร้างกิจกรรมการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม ดำเนินการโดยผู้วิจัยและวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการขยะ ร่วมกับเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคำ จังหวัดลำปาง

4) สรุปผล รูปแบบกิจกรรมการจัดการขยะขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนต้นแบบที่ช่วยลดปริมาณขยะในการจัดเก็บขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการจัดขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ตามชนิดของข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ : การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจำแนกหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นคำสำคัญ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ : เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นโดยวิเคราะห์ข้อมูลจากคำตอบของแต่ละรายการใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ความถี่ ร้อยละ นำเสนอข้อมูลในลักษณะการบรรยายแบบตาราง

โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่รวบรวมจากการสัมภาษณ์ การจัดเวทีระดมความคิดเห็น นำมาวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จากการกำหนดประเด็นปัญหาร่วมกับเทศบาลตำบลไหล่หิน ประเด็นปัญหาที่พบด้านการจัดการขยะ คือ บ่อขยะไม่ถูกสุขลักษณะ สถานที่ขยะใกล้เต็ม ปริมาณขยะไม่ลดลง และจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของผู้นำ/ชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Reheard) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและการระดมความคิดเห็น ซึ่งจากประเด็นการสอบถามได้แบ่งออกเป็นประเด็น ดังนี้ การเก็บรวบรวมขยะของแต่ละครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงสภาพและการนำกลับมาใช้ประโยชน์ การกำจัดขั้นสุดท้าย และปัญหาความต้องการในการจัดการขยะมูลฝอย สรุปผลได้ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม มีประเด็นดังนี้

สภาพการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน พบว่า แต่ละครัวเรือนมีการจัดเก็บขยะโดยใช้ภาชนะรองรับขยะที่มีฝาปิด การคัดแยกขยะในครัวเรือนโดยส่วนใหญ่มีการแยกขยะในสัดส่วนร้อยละ 85 ทุกครัวเรือนมีการใช้ถังขยะแบบแยกประเภท และมีการแยกขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะอันตราย ขยะรีไซเคิล ซึ่งผลการวิเคราะห์แสดงได้ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 1 แสดงการเก็บกักรวม (Storage) ของชุมชนในเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

การเก็บกักรวบรวม (Storage)			
รายละเอียด		**จำนวน**	**ร้อยละ**
1. ครัวเรือนมีถังขยะหรือมีที่รองรับขยะมูลฝอยในบ้านประเภทใด	ภาชนะหรือที่รองรับแบบมีฝาปิด	30	75.00
	ภาชนะหรือที่รองรับแบบไม่มีฝาปิด ไม่มีภาชนะหรือที่รองรับ	10	25.00
2. ครัวเรือนมีถังขยะหรือที่รองรับขยะมูลฝอยในบ้านจำนวนเท่าใด	1 ถัง	8	20.00
	2 ถัง	2	5.00
	3 ถัง	15	37.50
	มากกว่า 3 ถัง	5	12.50
3. ท่านมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้งหรือไม่	แยก	34	85.00
	ไม่แยก	6	15.00
4. ถังขยะในครัวเรือนของท่านตามข้อ 2 เป็นถังขยะประเภทใด	ถังขยะทิ้งรวมกันทุกประเภท	–	–
	ถังขยะแบบแยกประเภท	40	100
5. ครัวเรือนของท่านได้ล้างทำความสะอาดถังขยะหรือที่รองรับขยะมูลฝอยในบ้านบ่อยครั้งเพียงใด	ทุกวัน	7	17.50
	สัปดาห์ละ 1 ครั้ง	25	65.50
	เดือนละ 1 ครั้ง	6	15.00
	ไม่ทำความสะอาดเลย	2	5.00
6. วิธีการทิ้งขยะในครัวเรือนของท่าน	ทิ้งรวมกันทุกประเภท	7	17.50
	มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง	12	30.00
	มีการคัดแยกขยะบางประเภทก่อนทิ้งได้แก่ ขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย	21	52.50
7. การคัดแยกขยะมูลฝอยในครัวเรือนของท่านเป็นรูปแบบใด	ใช้ถุงดำ	16	40.00
	ภาชนะหรือถังแยกประเภท	10	25.00
	อื่น ๆ	4	10.00

ในการเปลี่ยนแปลงสภาพและการนำกลับมาใช้ประโยชน์ (Processing & Recycling) พบว่า แต่ละครัวเรือนจะใช้ถุงดำในการคัดแยกขยะมูลฝอยเพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ โดยการขายให้รถหรือร้านรับซื้อของเก่า คิดเป็นร้อยละ 40.00 มากที่สุด ส่วนปริมาณขยะในครัวเรือนมีจำนวน 2 กิโลกรัมต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 45.00 และครัวเรือนนำขยะที่คัดแยกนำไปใช้โดยขายให้รถหรือร้านรับซื้อของเก่ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.00 ดังตาราง

ตารางที่ 2 แสดงการเปลี่ยนแปลงสภาพและการนำกลับมาใช้ประโยชน์ (Processing & Recycling)

การเปลี่ยนแปลงสภาพและการนำกลับมาใช้ประโยชน์ (Processing & Recycling)			
รายละเอียด		**จำนวน**	**ร้อยละ**
1. การคัดแยกขยะมูลฝอยในครัวเรือนของท่านเป็นรูปแบบใด	ใช้ถุงดำ	16	40.00
	ภาชนะหรือถังแยกประเภท	10	25.00
	อื่น	4	10.00
2. ครัวเรือนของท่านมีปริมาณขยะมูลฝอยที่ทิ้งต่อวันมีปริมาณเท่าใด	1 กิโลกรัมต่อวัน	16	40.00
	2 กิโลกรัมต่อวัน	18	45.00
	3 กิโลกรัมต่อวัน	4	10.00
	4 กิโลกรัมต่อวัน	2	5.00
3. ครัวเรือนของท่านนำขยะที่คัดแยกไปใช้ประโยชน์อย่างไร	ขายให้รถหรือร้านรับซื้อของเก่า	20	50.00
	ทำน้ำหมักชีวภาพ	10	25.00
	ทำปุ๋ยหมัก	4	10.00
	ใช้ประโยชน์อื่น ๆ	6	15.00

ด้านการกำจัดขั้นสุดท้าย (Final Disposal) พบว่า ประชาชนในแต่ละครัวเรือนมีการกำจัดขยะในครัวเรือน โดยชาวบ้านการกำจัดเอง คิดเป็นร้อยละ 65.00 เทศบาลกำจัดให้ คิดเป็นร้อยละ 27.50 และกำจัดด้วยวิธีการอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 7.50 ซึ่งในกรณีที่มีการกำจัดเอง ชาวบ้านในชุมชนเลือกใช้วิธีการนำขยะไปทำปุ๋ยหมัก คิดเป็นร้อยละ 80.00 กำจัดด้วยวิธีการอื่น ๆ เช่น เลี้ยงไส้เดือน คิดเป็นร้อยละ 15.00 และกองรวมแล้วเผา คิดเป็นร้อยละ 2.50 ในการกำจัดขยะมูลฝอยเหตุผลที่กำจัดเองนั้น เนื่องจากขยะมีน้อย คิดเป็นร้อยละ 80.00 และเนื่องจากเหตุผลอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 20.00 ดังตาราง

ตารางที่ 3 แสดงการกำจัดขั้นสุดท้าย (Final Disposal)

การกำจัดขั้นสุดท้าย (Final Disposal)			
รายละเอียด		**จำนวน**	**ร้อยละ**
1. ครัวเรือนของท่านมีวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยอย่างไร	กำจัดเอง	26	65.00
	เทศบาลกำจัดให้	11	27.50
	อื่น ๆ	3	7.5
2. กรณีกำจัดเอง ครัวเรือนของท่านใช้วิธีใด	กองรวมกันแล้วเผา	1	2.50
	ฝัง	–	–
	หมักทำปุ๋ย	32	80.00
	อื่น ๆ	6	15.00
3. เหตุผลที่ต้องกำจัดเองเพราะอะไร	ขยะมีน้อย	32	80.00
	ค่าบริการจัดเก็บแพงเกินไป	–	–
	ไม่มีรถมาจัดเก็บ	–	–
	อื่น ๆ	8	20.00

ประเด็นปัญหาและความต้องการในการจัดการขยะมูลฝอยจากการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน คือ การเก็บกักรวบรวมขยะมูลฝอย พบว่า ปัญหาที่ต้องการได้แนวทางแก้ไขคือการเก็บขยะจากผ้าอ้อมเด็กและผ้าอ้อมผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นขยะที่ต้องมีวิธีการกำจัดอย่างถูกต้องและต้องไม่ทิ้งช่วงการกำจัดเป็นเวลานาน เนื่องจากว่า มีกลิ่นเหม็นและสกปรก ชาวบ้านต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องแนะนำการจัดเก็บขยะประเภทนี้ให้ถูกต้อง ประเด็นการเก็บขยะมูลฝอย พบว่า ชุมชนไม่มีการคัดแยกขยะอย่างจริงจังและต่อเนื่องทั้งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากต่อการจัดเก็บขยะของเทศบาล และไม่สามารถนำขยะบางส่วนมารีไซเคิลได้ เมื่อการเก็บขยะรวมกันโดยไม่คัดแยกจากต้นทางมาก่อนจึงส่งผลให้ปริมาณของขยะเพิ่มมากขึ้นได้เช่นกัน ประเด็นการนำขยะมูลฝอยนำกลับมาใช้ประโยชน์ ปัญหาที่พบคือ ความไม่เข้าใจเรื่องการนำขยะแต่ละประเภทมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งผลให้คนในชุมชนทิ้งขยะที่สามารถนำกลับมารีไซเคิลเพราะไม่รู้แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการขยะรีไซเคิลแต่ละประเภท ความต้องการที่ตามมาคือต้องการให้หน่วยงานส่วนราชการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาแนะนำการรีไซเคิลขยะแต่ละประเภท แก่ชาวบ้านเพื่อให้เกิดประโยชน์รวมทั้งยังช่วยลดปริมาณขยะในชุมชน ประเด็นการกำจัดขยะมูลฝอย พบว่า บางครัวเรือนยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาขยะและการคัดแยกขยะที่

ถูกต้อง ทำให้ปริมาณขยะไม่ลดลงไปแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ต้องมีการให้ความรู้เรื่องขยะทุกครัวเรือน และกระตุ้นให้ตระหนักถึงความสำคัญของ การคัดแยกขยะ

โดยได้ข้อสรุปจากการระดมความคิดเห็นสะท้อนถึงปัญหาขยะจากการศึกษาวิจัยจำแนกเป็นประเด็นดังนี้

ด้านองค์ความรู้ พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะ ซึ่งคนในชุมชนเองก็ได้รับความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะอย่างต่อเนื่องที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานของเทศบาลตำบลไหล่หิน แต่การรับรู้ข้อมูลไม่ได้เกิดความเข้าใจในเรื่องการจัดการขยะที่ชัดเจนส่งผลให้การคัดแยกขยะในครัวเรือนยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าจะมีการจัดอบรมให้ความรู้อย่างต่อเนื่องอีกทั้งการพาไปศึกษาดูงานในจังหวัดเชียงรายเพื่อดูกระบวนการจัดการขยะ แต่พบปัญหาว่าคนในชุมชนไม่นำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดการขยะอย่างต่อเนื่องให้เป็นรูปธรรม จึงส่งผลให้เกิดปัญหาเรื่องการจัดการขยะตามมา

ด้านการทิ้งขยะ พบว่า การทิ้งขยะของคนในชุมชนปัญหาที่พบคือ การขาดจิตสำนึกในเรื่อง การทิ้งขยะซึ่งคนในชุมชนบางส่วนทิ้งขยะไม่ทิ้งขยะลงถังขยะไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ทั้งนี้อาจจะเนื่องด้วยการประชาสัมพันธ์ที่เน้นความสำคัญของการคัดแยกขยะยังไม่ทั่วถึงในบางกลุ่มทำให้ทิ้งขยะเรี่ยราดและไม่มี การคัดแยกขยะตามหลักที่ถูกต้อง ซึ่งผู้เข้าร่วมเวทีระดมความคิดเห็นได้สะท้อนว่าควรจะมีการสร้างจิตสำนึกให้เกิดในชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของการคัดแยกขยะและการทิ้งขยะให้ถูกที่ โดยหน่วยงานที่มีบทบาทก็คือ อสม.ควรมีการเข้าถึงประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริงเพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนให้ตระหนักถึง ความสำคัญของการทิ้งขยะนอกจากนี้ควรจะมีป้ายประชาสัมพันธ์ในชุมชนเกี่ยวกับการรณรงค์เรื่องการทิ้งขยะหรือการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะเพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าใจและกระตุ้นการสร้างจิตสำนึกการทิ้งขยะในชุมชนอีกด้วย

ด้านผู้นำชุมชน และเทศบาล พบว่า ผู้นำชุมชนควรกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการขยะ การคัดแยกขยะ โดยการเป็นต้นแบบในการจัดการขยะให้ถูกต้องควรเริ่มต้นที่ผู้นำก่อน ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนเห็นผู้นำเป็นต้นแบบที่ดีก็จะเกิดการทำตามผู้นำชุมชนและตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการขยะ ในส่วนของเทศบาลเองควรจัดการหาแนวทางในการฝังกลบที่ถูกต้องซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการขยะที่ถูกวิธี และควรจะทำอย่างต่อเนื่องเป็นต้นแบบที่ดีในการจัดการขยะ

ด้านระบบการกำจัดขยะ พบว่า ประชาชนยังไม่ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ในการจัดการขยะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการคัดแยกขยะ การจัดเก็บขยะให้ถูกสุขลักษณะ โดยทุกคน

มีความเห็นร่วมกันว่าการที่จะ ให้เกิดความต่อเนื่องด้านระบบการกำจัดขยะ หน่วยงานที่รับผิดชอบของเทศบาลหรือไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน อสม. ก็ตามควรจะเข้าถึงประชาชนให้ทั่วถึง เพื่อติดตามระบบการจัดการขยะของแต่ละหมู่บ้านแต่ละชุมชน ให้มีความต่อเนื่องเพราะปัญหาที่พบอีกประเด็นหนึ่งก็คือ ระบบการติดตามของหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักจากที่ให้ความรู้แก่ประชาชนในเขตพื้นที่ไปแล้ว ไม่มีการติดตามผลหลังการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะว่าประชาชนมีความเข้าใจมากน้อยเพียงใด และอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประชาชนไม่มีระบบการกำจัดขยะที่ถูกวิธี ทั้งนี้หากต้องการให้เกิดผลสำเร็จในด้านระบบการกำจัดขยะก็ควรจะมีการติดตามและเข้าถึงประชาชนให้อย่างทั่วถึง

ด้านการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ พบว่า ยังมีผู้สูงอายุในชุมชนรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของการทิ้งขยะ อาจเนื่องด้วยความไม่เข้าใจวิธีการกำจัดขยะ คัดแยกขยะที่ถูกต้อง จึงไม่มีการคัดแยกขยะหรือไม่รู้ว่าขยะแบบไหนเป็นขยะอันตรายทำให้ไม่มีการแยกขยะ ดังนั้น ควรมีการอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของการคัดแยกขยะและสร้างจิตสำนึก สร้างความตระหนักถึงการคัดแยกขยะว่าสำคัญอย่างไร ด้วยการให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะหรือการเปลี่ยนขยะให้มีมูลค่ากับผู้สูงอายุ นอกจากจะเป็นการคัดแยกขยะเพื่อลดปัญหาในการกำจัดขยะแล้วยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุอีกแนวทางหนึ่ง

ประเด็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน จากการจัดเวทีระดมความคิดเห็นและการจัดกิจกรรมการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนต้นแบบ พบว่า แนวทางที่จะแก้ไขปัญหาในการจัดการขยะที่เหมาะสมสำหรับเทศบาลตำบลไหล่หิน เพื่อลดปัญหาความเข้าใจในการแยกขยะที่ไม่ถูกต้องการขาดจิตสำนึกในเรื่องการทิ้งและคัดแยกขยะ การดำเนินการคัดแยกขยะที่ไม่ต่อเนื่องและเป็นระบบที่ชัดเจน รวมถึงการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของผู้สูงอายุของการคัดแยกขยะอันตรายหรือการสร้างมูลค่าของขยะ สิ่งที่จะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพตามแนวทางที่วางไว้ของเทศบาลคือการส่งเสริมสร้างความเข้าใจเรื่องของการคัดแยกขยะอย่างต่อเนื่องและสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดแนวทางทางการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะ

ประเด็นรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน จากการลงพื้นที่ พบว่า การจัดเวทีเสนอ ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับเทศบาลตำบลไหล่หินในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ได้ดังนี้ รูปแบบการจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะ และรูปแบบการตั้งธนาคารขยะ โดยทุกภาคส่วนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน

โรงเรียน จะส่งผลให้ทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาขยะในชุมชนและคัดแยกขยะเพื่อลดปริมาณขยะให้น้อยลง ดัง Model การบริหารจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

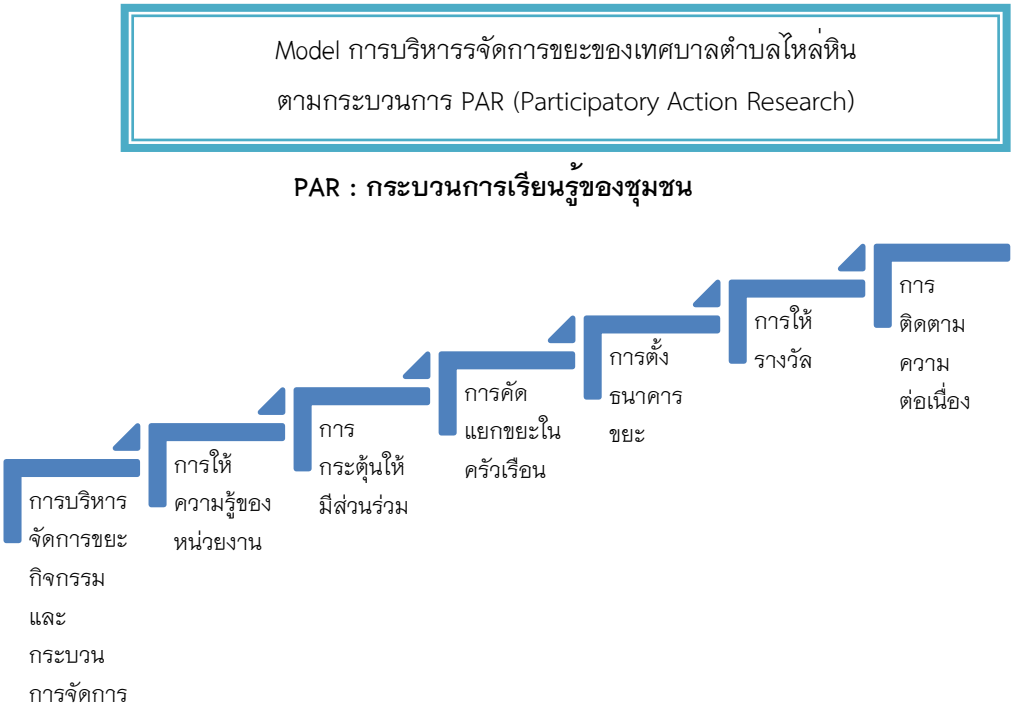

ภาพที่ 1 แสดงถึงรูปแบบการบริหารจัดการขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน

จากการประชุมอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เมื่อใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการเลือกรูปแบบการบริหารจัดการขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาล โดยพบว่า ทางชุมชนได้ข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับรูปแบบของการจัดการขยะสองรูปแบบที่จะนำไปเป็นแนวทางในการจัดการขยะของชุมชน ได้แก่ รูปแบบการจัดการขยะและรูปแบบการจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับขยะ อนึ่งรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมที่ได้ เทศบาลตำบลไหล่หินสามารถนำรูปแบบที่ได้ไปพิจารณาและผลักดันให้เกิดการพัฒนาเรื่องการจัดการจากขยะในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงการสร้างจิตสำนึกตระหนักถึงปัญหาของขยะที่จะส่งผลต่อชุมชนและ

สิ่งแวดล้อมของชุมชนเทศบาลตำบลไหล่หิน ซึ่งรูปแบบที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในเทศบาล เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน

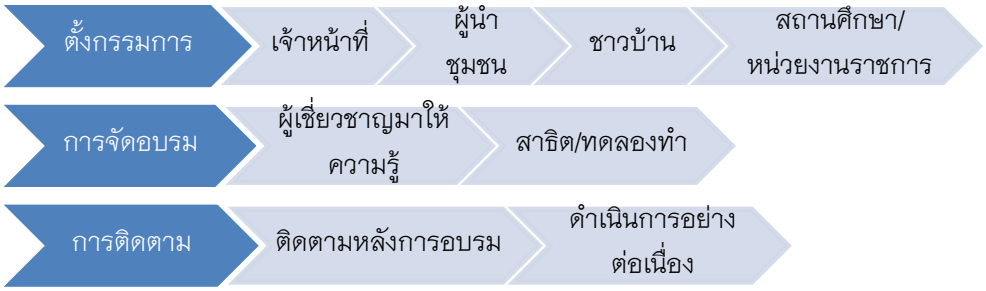

ภาพที่ 2 กระบวนการรูปแบบการจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะ

ภาพที่ 3 กระบวนรูปแบบการตั้งธนาคารขยะ

จากรูปแบบกระบวนการจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะ และรูปแบบการตั้งธนาคารขยะ เป็นรูปแบบกิจกรรมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนต้นแบบที่ช่วยลดปริมาณขยะในการจัดเก็บขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน ที่ได้จากการจัดเวทีระดมความคิดเห็น

และการศึกษาดูกระบวนการจัดการขยะของหมู่ 3 บ้านแม่ฮวก ตำบลไหล่หิน ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบการจัดการขยะในรูปแบบของธนาคารขยะที่ประสบความสำเร็จและเห็นเป็นรูปธรรม โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการขยะมาให้ข้อมูลในการจัดการขยะ รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นรูปแบบการจัดการขยะของแต่ละหมู่บ้านเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมกับเทศบาลตำบลไหล่หิน ประชาชนที่เข้าร่วมศึกษาดูงานมีความเห็นร่วมกันที่จะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการจัดการขยะของหมู่บ้าน โดยเริ่มต้นจากการอบรมความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะ และนำไปสู่รูปแบบการตั้งธนาคารขยะ อย่างไรก็ตามการที่จะให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชนควรกระตุ้นให้ทุกคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน โรงเรียน ผู้นำชุมชน องค์กรต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแนวทางการจัดการขยะร่วมกัน และทุกคนต้องสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการคัดแยกขยะ กระตุ้นให้มีการคัดแยกขยะทุกครัวเรือน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีกระบวนการติดตามความต่อเนื่องของการคัดแยกขยะในครัวเรือนซึ่งจะส่งผลให้การคัดแยกขยะในชุมชนประสบความสำเร็จ และประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะของเทศบาล รวมทั้งการส่งเสริมการตั้งธนาคารขยะ ของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้มีการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ เพิ่มมูลค่าของขยะ และลดปริมาณขยะในครัวเรือนรวมถึงลดปริมาณขยะของเทศบาลอีกด้วย ทั้งนี้ทุกกระบวนการจะสำเร็จได้สิ่งสำคัญคือการคิดตามผลอย่างต่อเนื่องของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ อสม. ควรจะมีการติดตามผลหลังจากที่ได้อบรมความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะว่าในชุมชนมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง หากพบปัญหาหรือการดำเนินการจัดการขยะไม่มีความต่อเนื่อง ควรมีกระบวนการกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการจัดการขยะในครัวเรือนเป็นระยะ ๆ ดังนั้นแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนทุกภาคส่วนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ประชาชน เจ้าหน้าที่ทีมีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาขยะที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่พบ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า เพื่อพัฒนารูปแบบและเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกในการจัดการขยะของชุมชนภายในเทศบาลตำบลไหล่หิน จากผลการศึกษา การให้องค์ความรู้การแยกขยะมีส่วนสำคัญให้ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลไหล่หิน ตระหนักและเห็นความสำคัญของการคัดแยกขยะ ทั้งนี้รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบล ไหล่หิน

ยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ประชาชน ผู้นำชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดการขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน มีความเห็นร่วมกันว่าควรพัฒนารูปแบบการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ โดยมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การให้ความรู้ การมีส่วนร่วม การตั้งธนาคารขยะเพื่อสร้างมูลค่าของขยะในครัวเรือน ส่งเสริมและติดตามการรจัดการขยะในครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจมีการให้รางวัลแก่ผู้ที่นำขยะมาเข้าธนาคารขยะในปริมาณที่สูง ซึ่งประชาชนได้ตระหนักและให้ความสำคัญถึงปัญหาขยะที่เกิดขึ้น จึงเห็นว่าการวางรูปบบการจัดขยะจะช่วยให้ลดปริมาณขยะในเขตเทศบาลได้ สอดคล้องกับ วชิรวิชญ์ วรชิษณุพงศ์ (2560) ที่พบว่า รูปแบบการจัดการขยะครบวงจร คือ การลดปริมาณขยะที่อาจเกิดขึ้น การใช้ซ้ำ การนำขยะมาใช้ใหม่ ซึ่งการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะที่ได้ใช้หลักการเพิ่มมูลค่าขยะ โดยการจัดตั้งธนาคารขยะเพื่อส่งเสริมการคัดแยกขยะและสร้างมูลค่าของขยะในครัวเรือน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทุกขั้นตอน และควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับความรู้เรื่องการจัดการขยะในครัวเรื่อน โดยการจัดอบรมและติดตามอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับสุริยะ หาญพิชัยและจันทร์ฉาย จันทร์ลา (2561) กล่าวว่า รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมเพื่อลดปริมาณการเกิดขยะ ควรมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชน การคัดแยกขยะเพื่อจัดการขยะในครัวเรือนอย่างเหมาะสม

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าเทศบาลตำบลไหล่หิน ผู้นำท้องถิ่นตลอดจนแกนนำและประชาชนในเขตเทศบาลตำบลไหล่หิน มีความพยายามที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างจริงจัง เห็นได้จากการคัดแยกขยะเพื่อนำมาสร้างรายได้ด้วยการจัดตั้งธนาคารขยะ นำมาสู่การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุม คือ รูปแบบการจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะ และรูปแบบการตั้งธนาคารขยะ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ยึดหลักการที่ว่า“ขยะมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้” มีเป้าประสงค์ คือ “การทำให้ขยะเหลือน้อยที่สุดและกำจัดที่เหลือด้วยเทคโนโลยีที่มีประสิทธิผล” พบว่าแนวคิดการจัดการขยะดังกล่าวได้นำไปเป็นแนวคิดหลักในการดำเนินการในหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แคนาดา อินเดีย เกาหลี ฟิลิปปินส์ ฮอลแลนด์ สวีเดน เยอรมันนี ออสเตรีย อังกฤษ ไอร์แลนด์ สกอร์ตแลนด์ นอร์มิเบีย สวิทเซอร์แลนด์ บราซิล และบางรัฐในสหรัฐอเมริกาได้แก่ รัฐวอร์ชิงตันดีซี นอร์ทแคโรไรน่า โอริกอน แคลิฟอร์เนีย จอร์เจีย (สำนักสิ่งแวดล้อม, 2558) เช่นเดียวกับคณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2560) ที่ให้นิยามของคำว่า Zero waste ว่าหมายถึง การจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง ลดการเกิดขยะ การทำให้ขยะเหลือน้อยที่สดและการจัดการขยะที่เหลืออย่างมีประสิทธิภาพ

ตามจุดประสงค์ที่ 2 พบว่า การประเมินรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ในเทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นรูปแบบการจัดการขยะที่มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการขยะในชุมมชนได้ อีกทั้งยังเป็นรูปแบบที่มีการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน สอดคล้องกับความต้องการของคนในเขตเทศบาลตำบลไหล่หิน ดังนั้นทั้งสองรูปแบบจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสร้างความตระหนักและจิตสำนึกให้เกิดในชุมชน เห็นความสำคัญของปัญหาขยะที่เกิดขึ้น เมื่อทุกคนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการขยะในชุมชนแล้วก็จะเกิดทัศนคติเชิงบวกนำไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ท้ายที่สุดชุมชนก็จะสร้างมูลค่าจากขยะในครัวเรือนและก้าวเข้าสู่สังคม Zero waste

การวิจัยครั้งนี้ได้สะท้อนถึงการทำงานร่วมกันระหว่างทุกภาคส่วนเพื่อรวมกลุ่มพัฒนาแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชน ที่เกิดจากการระดมสมองแบบมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ ดังนั้นการรวมกลุ่มเพื่อจัดการปัญหาที่กระทบต่อชุมชน ผ่านการระดมความคิดเห็น การสัมภาษณ์ การสอบถามเพื่อพัฒนารูปแบบและสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนต่อปัญหาขยะที่เกิดขึ้น สะท้อนถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน นำไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อจัดการขยะโดยมีต้นแบบของการจัดการขยะแบบครบวงจร สอดคล้องกับแนวคิดของปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 139) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาชุมชนว่า ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่ค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยี การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้การลงมือปฏิบัติร่วมกันในชุมชนจะสามารถทำให้การบริหารจัดการสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ ดังนั้นทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้การจัดการปัญหาขยะในเขตเทศบาลตำบลไหล่หินประสบความสำเร็จ โดยเริ่มตั้งแต่รวมกันวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกันวางแผน ร่วมกันทำกิจกรรม ร่วมกันรับผลประโยชน์ และร่วมกันติดตามประเมินเพื่อให้หาแนวทางพัฒนาแก้ไขปัญหาขยะร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เทศบาลควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้การจัดการขยะมูลฝอยอย่างต่อเนื่องโดยการเผยแพร่ความรู้ จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมเพื่อสนับสนุนการจัดการขยะที่มี

ประสิทธิภาพ ผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในโรงเรียน รวมถึงการสร้างจิตสำนึกของชาวบ้านให้ตระหนักถึงปัญหาของขยะ

1.2 เทศบาลควรมีนโยบายร่วมกันระหว่างท้องถิ่นหรือหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนเรื่องการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะด้านการปฏิบัติ

2.1 ประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในเขตเทศบาลตำบลไหล่หิน สามารถนำรูปแบบการจัดการขยะที่ได้จากการศึกษาวิจัยเป็นแนวทางในการจัดการขยะของเทศบาลตำบลไหล่หิน เพื่อให้เกิดผลอย่างรูปธรรมและต่อเนื่อง

2.2 เทศบาลได้รูปแบบของกิจกรรมสำหรับนำไปวางแผนการบริหารจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถนำไปปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทของท้องที่ และได้แนวทางการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการขยะในชุมชน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการถอดบทเรียนผลที่ได้จากการนำและเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกในการจัดการขยะของชุมชนภายในเทศบาลตำบลไหล่หิน เพื่อนำไปปรับใช้ให้เกิดเป็นรูปแบบที่ นำไปสู่การขยายผลและปรับใช้ในพื้นที่ต่างของเทศบาลตำบลไหล่หิน

3.2 ปัญหาขยะเป็นปัญหาที่ต้องใช้เวลาในการแก้ไข รวมถึงความร่วมมือของทุกภาคส่วน การศึกษาแนวทางการสร้างความร่วมมือและตระหนักถึงปัญหาขยะในชุมชน จะนำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมร่วมกัน ตลอดจนการทำให้เห็นคุณค่าของกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างทุกภาคส่วนในชุมชน เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาขยะที่ยั่งยืน

3.3 ควรศึกษาวิจัยในภาพรวมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของเทศบาล

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2559). *รายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2559*. สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย สำนักงานสิ่งแวดล้อมที่ 1-16 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด 76 จังหวัด.

กรมควบคุมมลพิษ. (2561). *รายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2560*. สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย สำนักงานสิ่งแวดล้อมที่ 1-16 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด 76 จังหวัด. คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2560). *Zero waste Management*. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก http://natres.psu.ac.th/website เมื่อ 20 มิถุนายน 2560.

งานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม. (2563ก). *รายงานการสำรวจข้อมูลและคัดแยกองค์ประกอบขยะ 6 ชุมชนของเทศบาลตำบลไหล่หิน*. ลำปาง: เทศบาลตำบลไหล่

_____. (2563ข). *สถิติปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นและเก็บขนได้ของเทศบาล ตำบลไหล่หิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562-2563*. ลำปาง: เทศบาลตาบลไหล่.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทางานของนักพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วชิรวิชญ์ วรชิษณุพงศ์.(2560*). รูปแบบการจัดการขยะชุมชนในเทศบาลตำบลดงมะดะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย*. เอกสารนเรศวรวิจัย ครั้งที่13: วิจัยและนวัตกรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม. มหาวิทยาลัยนเรศวร; 1262-1271.

สุริยะ หาญพิชัย,และจันทร์ฉาย จันทร์ลา. (2561). การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลลำนารายณ์ อำเภอชัยบาดาลจังหวัดลพบุรี. *วารสารเทคโนโลยีสุรนารี,* 12(1): 67-85

สำนักสิ่งแวดล้อม. (2558). *แนวคิดการจัดการขยะมูลฝอยของนานาประเทศ*. กรุงเทพมหานคร.

อุทัยทิพย์ เจี่ยวิวรรธน์กุล (2553). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม: แนวคิด หลักการและบทเรียน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.